

Ю. Г. Журавель,
пошукувач, Тернопільський національний економічний університет

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЦІЛЕЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Y. Zhuravel,
aspirant, Ternopil national economic university

INSTITUTIONAL PRINCIPALS OF FINANCIAL RESOURCES CONSOLIDATION FOR
MODERNIZATION PURPOSES

Досліджено інституційне середовище інноваційно-інвестиційної сфери України та інфраструктуру фінансового забезпечення процесів модернізації економіки.

Institutional environment of innovation and investment spheres in Ukraine as well as financial infrastructure for providing the processes of economy modernization were investigated.

Ключові слова: модернізація, консолідація, капітальні інвестиції, фінансові ресурси, інституційне середовище.

Key words: modernization, consolidation, capital investments, financial resources, institutional environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Обсяги інвестицій для цілей модернізації національної економіки експертами оцінюються як недостатні. Причинами вважається: несприятливий інвестиційний клімат, недосконала правова та інституційна основа спільного інвестування, нерозвиненість фондового ринку, нецільове використання амортизації, прибутку. За висновками Національного інституту стратегічних досліджень (далі НІСД) перешкоди для реалізації інвестиційного механізму модернізації створює також невизначеність пріоритетів розвитку базових галузей економіки, нечітке бачення перспективної структури економіки при наданні державної підтримки, відсутність ефективних інструментів стимулювання інвестицій у високотехнологічні види діяльності та інновації [20, с. 8]. Крім того, мають місце диспропорції розподілу ресурсів, зокрема: недостатня забезпеченість фінансовими ресурсами реального сектору, відтік коштів за кордон, надмірна концентрація ресурсів у трансакційних операціях та посередницькій сфері, обмежене фінансування наукових досліджень.

Водночас необхідність вирішення важливих завдань суспільного розвитку на модернізаційній основі передбачає пошук нових механізмів, що ґрунтуються на тісній фінансовій взаємодії між різними суб'єктами: державою, підприємництвом, банками, фінансовими установами, інвестиційними та венчурними фондами, іноземними інвесторами, населенням. Фінансовою базою для спільної діяльності зазначених суб'єктів під час виконання завдань розвитку економіки виступають консолідовані фінансові ресурси. При цьому між суб'єктами

виникає сукупність економічних відносин з приводу утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів у процесі їх взаємної діяльності. За висновками науковців, розвиток фінансово-інвестиційної політики держави передбачає необхідність виділення спеціальної категорії — консолідовані фінансові ресурси [8], а також розроблення чіткої системи залучення різних суб'єктів економіки до реалізації важливих для країни завдань.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі зустрічається не так багато робіт, що присвячені питанням консолідації фінансових ресурсів для реалізації конкретних завдань, а також аналізу діяльності інститутів, які забезпечують рух та перерозподіл фінансових ресурсів. Російським ученим О. Джумовим введено у діловий оборот термін "консолідовані фінансові ресурси" як поняття, що об'єднує фінансову діяльність держави, регіонів, суб'єктів підприємництва, інвестиційних фондів для вирішення соціально значимих задач. Автор підкреслює, що категорія "консолідовані фінансові ресурси" являє собою елемент усвідомленої та виваженої економічної політики держави, що базується на об'єднанні фінансових ресурсів, які належать різним суб'єктам фінансово-економічної діяльності і дозволяє інтегрувати їх зусилля на пріоритетних завданнях [8]. Варто підкреслити, що науковцями в даний час детально досліджуються проблеми, пов'язані із визначенням фінансового потенціалу як складової інституціональної конкурентоспроможності

[13], фінансовим забезпеченням економічного зростання [5], параметрами ресурсної бази інститутів спільного інвестування [12], інструментами інноваційної політики [6], удосконаленням інвестиційного середовища та фінансових механізмів [7; 25], реалізацією проектів державно-приватного партнерства [15; 16; 18; 22], наданням державної підтримки галузям та окремим суб'єктам [14; 24]. Зазначена проблематика методологічно тісно пов'язана із системою консолідації ресурсів.

НЕВИРШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Процес консолідації фінансових ресурсів вимагає створення ефективної системи державного регулювання, що передбачає задіяння бюджетних ресурсів із одночасним залученням ресурсів банків, інвестиційних фондів, корпоративного сектора, населення тощо. Разом з тим, процес консолідації фінансових ресурсів передбачає формування відповідної інституційної структури, інституційного середовища та інституційних механізмів. В Україні на даний час функціонують державні та недержавні інституції, які розробляють правові, організаційні та економічні умови інвестиційно-інноваційної діяльності. Але, як показали результати нашого дослідження, що стосується конкретних механізмів фінансового забезпечення та консолідації фінансових ресурсів, вони не отримали належного розвитку. Це, в свою чергу, перешкоджає сконцентрувати ресурси на виконанні пріоритетних завдань модернізації економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У основі консолідації фінансових ресурсів лежить усвідомлена необхідність з боку держави і бізнесу в тісній та результативній співпраці. Як показало вивчення наукових джерел, в російській економічній науці склалося декілька точок зору з приводу сутності консолідації ресурсів держави та бізнесу. Перший підхід передбачає, що основу для консолідації фінансових ресурсів становить система державно-приватного партнерства, що представляє інституціональний та організаційний альянс між державою та бізнесом в цілях реалізації суспільно значимих проектів. Другий підхід ширший, оскільки передбачає, що консолідовані фінансові ресурси держави та бізнесу формуються у процесі їх спільної участі в задоволенні потреб суспільства на довгостроковій, законодавчій та взаємовигідній основі за рахунок об'єднання матеріальних та нематеріальних ресурсів при рівноправному розподілі повноважень, відповідальності та ризику [8]. Разом з тим, з позицій відображення економічної сутності консолідованих фінансових ресурсів, на думку О. Джумова, необхідно враховувати ще й основні тенденції розвитку відносин держави та підприємницьких структур, оскільки вони є самостійними суб'єктами, і кожному властиві свої особливості. Водночас, під час консолідації фінансових ресурсів відбувається об'єднання цих різних за своєю сутністю складових, які через взаємодію взмозі вирішувати соціально значимі задачі. Саме ці відносини, на думку російського дослідника, найбільш повно розкривають сутність консолідованих фінансових ресурсів. Ми цілком погоджуємося із позицією О. Джумова, оскільки

таке розуміння відкриває можливість взаємовигідної консолідації фінансових ресурсів держави та бізнесу, які можуть бути залучені для вирішення важливих завдань, до яких належить й модернізація національної економіки. Варто підкреслити, що консолідація не означає механічне об'єднання декількох видів фінансових ресурсів для отримання інформації про їх сукупну величину. Головне — сформувати механізми взаємозв'язку та взаємодії різних власників ресурсів, орієнтовши їх на спільні цілі.

Визначення концептуальних основ моделі консолідації фінансових ресурсів вимагає аналізу діючих в Україні інститутів, інституційної структури та інституційного середовища, що сформовані в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності. Згідно теоретичних підходів під "інститутами" розуміють "правила гри", що застосовуються для взаємодії між різними суб'єктами. За своєю сутністю інститути визначають норми суспільної взаємодії, які сформувалися в результаті довготривалої історико-соціальної взаємодії різних організацій. Д. Норт визначає інститут як сукупність обмежень, які створюють рамки для політичної, економічної і соціальної взаємодії. Вчений довів, що організаційні фактори відіграють більш важливу роль, ніж технічні, оскільки ведуть до зміни інститутів, які, в свою чергу, впливають на розвиток економіки [1]. Слід підкреслити, що в економічній літературі тлумачення категорій "інститут" та "правила поведінки" досить різні і залежать від методологічних підходів, що застосовуються до аналізу результативності економічної політики. Як зазначає І. Вініченко, еволюція поняття "інститут" відбувалася від соціально-культурних тлумачень до економіко-правового феномена. Основні значимі елементи — це норма чи правило; повторювальна взаємодія, на яку воно спрямовано та яку структурує; механізм примусу, що забезпечує виконання правила [4, с. 9]. Стратегічною вважається система інститутів, де центральне місце займають держава, відносини власності, макроекономічні регулятори, фінанси, законодавство, рівень розвитку науки, освіти і трудових ресурсів.

Інституційна структура — це впорядкований набір інститутів, що формується в межах тієї чи іншої системи координат господарської діяльності. Інституційна структура створює матриці економічної поведінки, визначає обмеження для господарюючих суб'єктів, а також механізми підтримки правил і примусу до їх виконання. Найбільш узагальнене визначення інституційної структури наводить О. Вільямсон: "це основні політичні, соціальні, правові норми, які є базою для виробництва, обміну та споживання". У свою чергу, інституціональне середовище — це частина господарської системи, що забезпечує її соціально-історичне й організаційно-нормативне функціонування. Інституційне середовище містить в собі не лише комплекс інститутів, а й систему організацій. На відокремленні інститутів від організацій наголошував Д. Норт [4, с. 9]. Інституційне середовище за висновками Д. Нортона надає набір можливостей, які в одних умовах роблять більш прибутковою (економічно вигідною) перерозподільчу активність, а в інших — продуктивну діяльність. Вчені звертають увагу на велике значення інституціонального середовища у формуванні інститутів розвитку і вважають, що інститути розвитку є

Вставка 1.

Правові основи інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності

Конституція України; Закони України: "Про інвестиційну діяльність", "Про інноваційну діяльність", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", "Про режим іноземного інвестування", "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна", "Про державно-приватне партнерство", "Про концесію", "Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон", "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)", "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій", "Про наукові парки", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про Кабінет Міністрів України", "Про місцеві державні адміністрації" та інші.

Джерело: вставки 1, 3—9 узагальнені на основі даних [9].

Вставка 2.

Стратегії та програми інвестиційного та інноваційного розвитку

«Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні», «Державна програма розвитку внутрішнього виробництва», «Інвестиційна реформа», презентована Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами; Програма «Інвестиційний імідж України», «Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки», Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009–2013 роки

Джерело: узагальнено на основі даних [9; 23].

організаційно-економічними структурами, які сприяють розподілу ресурсів на користь проектів по формуванню нового потенціалу росту [21, с. 32, 33].

Проаналізуємо інституційну структуру та інституційне середовище, що сформовано в даний час в Україні в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності. Процес консолідації фінансових ресурсів нами розглядається як центральна складова цієї системи, що стосується ресурсного забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності.

Деталізовані інститути, тобто правила взаємодії та принципи функціонування різних суб'єктів економіки в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності та використанні фінансових ресурсів для цілей модернізації економіки, можуть бути представлені так:

- широко обговорена в суспільстві та затверджена на державному рівні стратегія інвестиційно-інноваційного розвитку та модернізації економіки;
- методологія створення та ведення реєстру інвестиційних проектів та визначення цільового кола інвесторів;
- моніторинг стану використання фінансових ресурсів у різних секторах економіки;
- методика формування консолідованих ресурсів та механізмів їх цільового спрямування;
- правила формування та поповнення фондів інвестиційних ресурсів із різних джерел;
- умови державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності;
- порядок залучення наукового потенціалу та впровадження інноваційних розробок;
- критерії ефективності використання ресурсів та оцінки вкладу різних суб'єктів;
- правила дотримання балансу інтересів у процесі об'єднання фінансових ресурсів;
- права, розподіл повноважень, обов'язки, відповідальність учасників;
- правила нормопроектувальної техніки для розроблення та узгодження правових актів інвестиційно-інноваційної діяльності.

Інституційна структура інвестиційно-інноваційної діяльності представлена чинними нормативно-правовими актами (вставка 1), стратегіями та державними програмами (вставка 2).

Інституційна структура інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні.

У сфері інвестиційно-інноваційної діяльності, як свідчать матеріали Міністерства економічного розвитку й торгівлі України [9], ухвалена значна кількість нормативно-правових актів, що охоплюють дуже широке коло питань інвестування. Останні зміни законодавства стосувалися: вдосконалення системи державної підтримки, ведення державного реєстру інвестиційних проектів, здійснення експертної оцінки ефективності інвестиційних проектів, проведення моніторингу, формування механізмів державно-приватного партнерства, підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна", удосконалення інститутів спільного інвестування. Водночас, за висновками НІСД, говорити про цілісну і взаємоузгоджену систему інвестиційного законодавства ще передчасно [20, с. 30].

У частині стратегій та програм інвестиційно-інноваційної діяльності варто відзначити, що ще в 1996—2002 рр. були ухвалені перші Укази Президента [23], затверджена низка державних програм та стратегій. У 2011 р. було розроблено Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 389 та Державну програму розвитку внутрішнього виробництва, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130. Варто звернути увагу, що Програма розвитку внутрішнього виробництва містить розділ "Консолідація зусиль держави, бізнесу, науки і освіти для розвитку внутрішнього виробництва", де визначено, що для всіх суб'єктів підприємницької діяльності необхідно створити рівні умови, а також запровадити систему партнерських відносин між різними формами бізнесу, яка забезпечить ефективне співробітництво і прибутковість. Крім того, передбачається розвивати систему державних замовлень, зокрема, на науково-технологічні розробки і підготовку кадрів, поліпшення їх фінансування та підвищення вимог до якості виконання; розроблення та впровадження договорів державно-приватного партнерства, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності промисловості та сфери послуг.

Вставка 3.

<p>Основні суб'єкти інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності</p> <p>Президент України як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання прав і свобод людини і громадянина.</p> <p>Представницькі органи влади: <i>Верховна Рада України</i> – єдиний орган законодавчої влади в Україні; <i>Верховна Рада Автономної Республіки Крим</i> – представницький орган Автономної Республіки Крим; <i>обласні, районні ради</i> – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст; <i>сільські, селищні, міські ради</i> – органи місцевого самоврядування, що представляють інтереси територіальних громад (сіл, селищ та міст).</p> <p>Виконавчі органи влади: <i>Кабінет Міністрів України</i> – вищий орган у системі органів виконавчої влади, що забезпечує проведення інвестиційної політики; розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, стимулювання інноваційної діяльності підприємств, установ та організацій; <i>Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні та районні державні адміністрації, Київська та Севастопольська міськдержадміністрації</i> – виконавчі органи відповідних рад, які реалізують надані державою та делеговані відповідними радами повноваження; <i>виконавчі органи сільських, селищних, міських рад</i> – виконавчі органи відповідних рад, які реалізують власні (самоврядні), а також делеговані державою повноваження, зокрема сприяють залученню іноземних інвестицій і здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.</p> <p>Головні та спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності: Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство освіти і науки, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації, Державне агентство екологічних інвестицій України.</p> <p>Інші центральні органи виконавчої влади: Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку</p>
--

Вставка 4.

<p>Інші державні установи забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності</p> <p>27 регіональних центрів з інвестицій та розвитку, ДП "Державна інвестиційна компанія"</p>

Вставка 5.

<p>Наукові організації в забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні</p> <p>Національна академія наук України, що включає 173 наукових установ та 46 організацій і підприємств дослідно-виробничої бази; Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку, що входить до складу Академії правових наук України; Український інститут науково-технічної та економічної інформації, що підрядкований Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України; ДП "Український державний центр науково-технічної та інноваційної експертизи", підпорядковане Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України; 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації, які підпорядковані Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації України (у м. Київ, Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Львів, Полтава, Рівне, Хмельницький, Черкаси та Чернівці)</p>

Вставка 6.

<p>Союзи, професійні об'єднання, організації громадянського суспільства в забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні</p> <p>Український союз промисловців і підприємців; Торгово-промислова палата України; Рада конкурентоспроможності України; Європейська бізнес-асоціація; Американська торгова палата в Україні; Український фонд соціальних інвестицій; Агентство США з міжнародного розвитку (USAID); Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу; Асоціація приватних інвесторів України; Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства; Український центр аграрного розвитку; Портал "Українські кластери" об'єднує учасників регіональних кластерів - підприємців, учених, місцеву владу</p>
--

Інституційне середовище інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні.

Як вже зазначалося, інституціональне середовище — це частина господарської системи, що забезпечує її соціально-історичне й організаційно-нормативне функціонування. Оскільки інституційне середовище містить в собі не лише комплекс інститутів, а й систему організацій, проаналізуємо його складові в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності (вставки 3—6).

Як свідчать дані вставки 3, суб'єкти інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності представлені широко і включають Президента України, органи законодавчої і виконавчої гілок влади, місцевого самоврядування. Кожний із суб'єктів має право виступити із ініціативою щодо інвестицій та інновацій. Але в даному переліку органів, за висновками фахівців НІСД, має місце дублювання. Зокрема, Міністерство еконо-

мічного розвитку і торгівлі України визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації інвестиційної політики. Разом з тим, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами також визначено головним органом із забезпечення реалізації державної політики в сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами [20, с. 30]. Таким чином, можна припустити, що через таке дублювання має місце неузгодженість між цими органами у визначенні пріоритетів інноваційно-інвестиційної політики.

У числі суб'єктів налічуються також державні установи, що функціонують як регіональні центри з інвестицій та розвитку в 27 регіонах України, а також Державна інвестиційна компанія, що входить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами.

Вставка 7. Створена інфраструктура інноваційної та інвестиційної діяльності

<i>Господарючі суб'єкти інвестиційної та інноваційної діяльності, які передбачені спеціальним законодавством</i>
<p>В Україні створено: 16 технологічних парків: "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", м. Київ; "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона", м. Київ; "Інститут монокристалів", м. Харків; "Вуглемаш", м. Донецьк; "Інститут технічної теплофізики", м. Київ; "Київська політехніка", м. Київ; "Текстиль", м. Херсон; "Яворів", Львівська обл.; науковий парк "Київська політехніка" (де реалізується по 1-3 проекти); "Інтелектуальні інформаційні технології", м. Київ; "Укрінфотех", м. Київ; "Агротехнопарк", м. Київ; "Еко-Україна", м. Донецьк; "Наукові і навчальні прилади", м. Суми; "Ресурси Донбасу", м. Донецьк; "Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій", м. Одеса; "Машинобудівні технології", м. Дніпропетровськ (де проекти взагалі не реалізуються);</p> <p>11 спеціальних (вільних) економічних зон: "Азов", "Донецьк", "Славутич", "Курортполіс Трускавець" "Яворів", "Закарпаття", "Порто-франко", "Рені", "Миколаїв", "Порт Крим", "Інтерпорт Ковель", де реалізується 122 проекти;</p> <p>запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на окремих територіях 9 регіонів (Донецька, Закарпатська, Волинська, Луганська, Житомирська, Чернігівська області, м. Харків, м. Шостка, Автономна Республіка Крим), у яких реалізується 59 проектів</p>
<i>Окремі організаційні форми провадження інвестиційної та інноваційної діяльності</i>
<p>Започатковано реалізацію пілотних проектів створення індустріальних (промислових) парків; Бахчисарайський районний промисловий парк, Щолкінський індустріальний парк, промислово-логістичний парк "Новий Крим" (Автономна Республіка Крим);</p> <p>Промислові парки "Земельний союз", "Великодимерський", "Парк Ріджин" (Київська область); промисловий парк "Черляни" (Львівська область); індустріальний парк "Рогань" промислова зона "Паркова" (Харківська область); індустріальний (промисловий) парк "Свема" (Сумська область)</p>
<i>Кластери</i>
<p>Кластер "Сорочинський ярмарок", впроваджується проект "Створення регіонального кластеру виробників екологічної продукції" (Полтавська область); кластер деревообробки "Полісся Рокитнівщини" та інноваційний кластер "Впровадження" (Рівненська область); транспортно-туристичний кластер "Південні ворота України" та "Швейний кластер" (Херсонська область); Асоціація стійкого розвитку міста Севастополя "Аура", у яку входять пілотні кластери "ЕкоЕнерго", "Байдари-тур", "Водні-ресурси", "Здоров'я"; кластер народних художніх промислів "Сузір'я" (Івано-Франківська область); асоціація "Поділля Перший", яка поєднує швейні, будівельні і туристичні кластери (Хмельницька область); Мелітопольські кластери (сільського туризму, бджільництва та сільськогосподарського машинобудування "Інноваційно-технологічний кластер малого та середнього машинобудівного бізнесу" (Запорізька область)</p>

Вставка 8. Фінансово-кредитні та інвестиційні установи із забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності

<i>Інституції фінансового забезпечення</i>
<p>Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, Державна небанківська фінансово-кредитна установа "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу", ДП "Державна інвестиційна компанія"</p>

Регіональні центри з інвестицій та розвитку створені для організації взаємодії установ та організацій, науково-дослідних, інвестиційних підприємств, органів державної влади в частині інвестиційного розвитку, впровадження інвестицій в галузях, сприяння просуванню вітчизняних технологій та винаходів в світі. Координатором мережі регіональних центрів з інвестицій та розвитку визначено Міжрегіональний центр з інвестицій та розвитку, що знаходиться в м. Києві.

Крім органів влади та державних установ, в інвестиційному процесі беруть участь також наукові установи.

Як свідчать дані вставки 6, в організації інвестиційно-інноваційної діяльності та консультуванні, крім органів влади та державних установ, задіяна досить велика кількість різних союзів, асоціацій, професійних об'єднань, інституцій громадянського суспільства.

Серед цього списку варто звернути увагу на Раду конкурентоспроможності України, яка має координувати зусилля вчених, представників бізнесу, венчурних компаній, фінансових інститутів, а також представників урядових та законодавчих органів. Європейська бізнес-

асоціація представляє інтереси європейських та вітчизняних інвесторів в Україні. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу об'єднує професійних учасників фондового ринку з метою сприяння його розвитку, захисту інвесторів, дотримання професійних стандартів інвестиційного бізнесу. У свою чергу, Асоціація приватних інвесторів України об'єднує приватних і корпоративних інвесторів у всіх регіонах України. Крім того, функціонує Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, що створений для реалізації суспільно значущих інфраструктурних проектів, використання науково-технічного потенціалу та інноваційних технологій для модернізації систем життєзабезпечення.

В Україні здійснюють діяльність три профільні наукові установи (крім Національної академії наук України) та десять регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації, що підпорядковані Державному агентству з питань науки, інновацій та інформатизації.

Разом з тим, враховуючи, що в країні інвестиційний клімат не досить сприятливий, а інноваційна активність знаходиться на низькому рівні, науковці вважають за

Вставка 9.

<i>Учасники фондового ринку та інститути спільного інвестування</i>
<i>З саморегульованих організації професійних учасників ринку цінних паперів:</i> Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв; Українська асоціація інвестиційного бізнесу; Асоціація "Українські фондові торговці"; <i>1726 інститутів спільного інвестування, із них: 282 – корпоративних інвестиційних фондів, 1444 – найовчих інвестиційних фондів.</i>

необхідне створити Національну раду з питань науки і технологій як єдиного державного експертно-прогнозного органу для оцінки перспектив науково-технічного розвитку. Пропонується також сформувати в складі цієї організації єдиний державний банк науково-технічних розробок та ідей, а також переглянути підходи до формування структури досліджень і розробок у промисловості. На сьогодні, за висновками Ю. Кінзерського, в наукових розробках переважають дослідження для потреб галузей важкої індустрії [10, с. 37].

Із змісту вставок 1—6 можна зробити висновок, що в Україні сформовано дуже широке організаційне та законодавче поле інвестиційної та інноваційної діяльності.

Але, оцінюючи організаційну складову цієї системи, можна висловити припущення, що в Україні дуже перебільшена кількість органів з функціями керування (державних установ, наукових і громадських інституцій), які беруть участь в інституційному забезпеченні інвестиційної та інноваційної діяльності.

Неадекватною такої великій кількості організуючих інвестиційний процес установ, є реально створена інфраструктура. Зокрема, в Україні діє лише 16 технологічних парків, 11 спеціальних економічних зон, запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях 9 регіонів, започатковано окремі пілотні проекти, створена назначна кількість промислових парків та кластерів (вставка 7).

Під час оцінки ефективності інституційного середовища інвестиційної діяльності, варто звернути увагу на думки експертів. За висновками С. Айхелькраута необхідно контролювати та локально обмежувати експериментування із інститутами в поєднанні з більш жорсткими рамковими умовами інституціональної конкуренції між ними [2, с. 41]. Експерти також пропонують дотримуватися раціональної послідовності інституційних змін [3, с. 59, 66], оскільки процес інституціональних трансформацій не обов'язково приводить до утворення ефективних інституційних структур. Крім того, здійснюючи оцінку оптимальності інституційного середовища слід врахувати, що в її основу має бути покладений принцип обґрунтованості функціонування різних інституцій та оцінки величини транзакційних витрат (тобто віддачі ресурсів) від їх утворення.

Тепер проаналізуємо складову інституційного середовища, на яку покладені повноваження із фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності (вставки 8, 9).

Державна інноваційна фінансово-кредитна установа належить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. Вона утворена з метою фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, збільшення експорту, захисту та підтримки національного товаровиробни-

ка. ДП "Державна інвестиційна компанія" також входить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. У її повноваження крім інвестиційної діяльності, пов'язаної з відтворенням основних засобів, входить завдання капіталізації активів держави, державної підтримки проектів.

Крім того, Урядом утворено Державну небанківську фінансово-кредитну установу "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу" для фінансової підтримки впровадження вітчизняних високотехнологічних наукових, науково-технічних розробок та винаходів у виробництво. Також, продовжується робота над створенням державного експортно-кредитного агентства із залучення додаткових фінансових ресурсів для виробництва й експорту продукції з високою доданою вартістю.

До числа інституцій, що потенційно беруть участь у фінансовому забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності, слід віднести також Український венчурний портал інноваційних ідей, саморегульовані організації учасників ринку цінних паперів та інститути спільного інвестування.

Варто звернути увагу, що Державною програмою розвитку внутрішнього виробництва передбачено запровадження механізмів залучення інвестицій для інвестиційних проектів з інноваційною складовою, зокрема: розвиток наукових парків, технопарків, бізнес-інкубаторів і центрів трансферу технологій; задіяння венчурного фінансування; створення системи державної підтримки нових інноваційних компаній на стартовому етапі. Планується поєднання новаторських розробок українських учених, конструкторів з інвестиціями. Для стимулювання і підтримки розвитку високотехнологічних галузей передбачається вжити заходів: державне замовлення на науково-технічну продукцію; субсидування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; створення умов для заохочення приватного промислового капіталу до розвитку науки і технологій. Також програмою передбачається впровадження проектів з фінансового оздоровлення та реабілітації перспективних промислових підприємств; створення нових виробництв; розвиток інфраструктури фондового ринку для залучення громадян; запровадження фінансових механізмів дольової участі держави для розвитку високотехнологічних виробничих потужностей; державної підтримки науково-технічного потенціалу на базі вітчизняних наукових шкіл, галузевих інститутів. Але для виконання цих завдань потрібний значний обсяг фінансових ресурсів.

Слід підкреслити, що в Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва наведено орієнтовний перелік 160 інвестиційно-інноваційних проектів на загальну суму 350 млрд грн, а в презентаційному матеріалі "Інвестиційна реформа", розміщеному на офіційному сайті Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами зазначено, що в Україні потрібно залучити 80 млрд дол. США інвестицій, що становить близько 640 млрд грн. На фоні заявленої потреби, капітальні інвестиції, реально вкладені в економіку в 2012 р., становили 293 млрд грн., а приріст пря-

мих іноземних інвестицій за 2012 р. — 5,4 млрд дол. США. Таким чином, в Україні має місце значний дефіцит інвестиційних ресурсів. Тому для пошуку джерел додаткових фінансових ресурсів мають бути задіяні ефективні механізми на принципово новій основі. Есперти вважають, що оптимальний шлях — це запуск кредитно-інвестиційної мультиплікації на основі первинних цільових інвестицій, які можуть бути отримані через фондовий ринок шляхом розміщення цільових державних облігацій, пільгового рефінансування, кредитування пріоритетних програм. При цьому інвестиції мають бути точкові та системні [5, с. 27]. Фахівці НІСД вважають, що необхідно розширити інструментарій центрального банку, координувати дії фінансових регуляторів, створити потужні інвестиційні кредитно-фінансові установи, розвивати систему колективного інвестування, ввести в обіг фінансові інструменти для індивідуальних інвесторів [19, с. 63—65].

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз інституційного середовища інвестиційно-інноваційної діяльності показав, що в Україні створена і нормативно закріплена велика кількість інституцій організаційно-методологічного спрямування, які з огляду на незадовільний стан інвестиційної сфери, предметно не координують свої дії. У той же час інституції з фінансового забезпечення представлені неповно, оскільки на даний час створено лише три організації — Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, Державна небанківська фінансово-кредитна установа "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу", Державна інвестиційна компанія. Проте в інституційну структуру фінансового забезпечення офіційно не включені спеціалізовані грошово-кредитні установи (центральный банк, комерційні банки, фінансові, лізингові, венчурні компанії). Тому на даний час інвестиційний процес фактично відокремлений від реального грошово-кредитного та фондового ринків. Для зміни ситуації необхідно запровадити нові підходи у фінансовому забезпеченні розвитку економіки, які ґрунтуються на принципах консолідації фінансових ресурсів для конкретних цілей. Експерти вважають, що забезпечення консолідації ресурсів держави і приватного бізнесу на пріоритетних напрямках є сьогодні найважливішим завданням [6, с. 108]. Головне — мобілізувати ресурси на основі концентрації розпорощених, незадіяних раніше, чи задіяних неефективно ресурсів та спрямувати їх на цілі розвитку [19, с. 49]. Вважаємо, що побудова методології фінансової взаємодії між різними суб'єктами на принципах консолідації фінансових ресурсів створює умови для комплексної ув'язки попиту-пропозиції інвестиційних ресурсів для цілей модернізації та узгодження дій всіх учасників інноваційно-інвестиційного процесу.

Література:

1. Абелян А.С. Структурные и институциональные императивы модернизации экономики России / А.С. Абелян, Ф.Э. Аксаев // Российское предпринимательство. — 2010. — № 8 Вып. 2 (165). — С. 13—18. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.creativconomy.ru/articles/10998/>
2. Айхелькраут С. Институты, инновации и экономическая политика / С. Айхелькраут // Journal of Institutional Studies ("Журнал институциональных исследований"). — 2009. — Том 1. — № 1. — С. 36—42.
3. Васильева Е.Н. Асимметричность институциональной и технологической структур экономики: проблемы взаимосвязи и взаимовлияния // Journal of Economic Regulation ("Вопросы регулирования экономики"). — 2011. — Том 2. — № 1. — С. 56—68.
4. Вініченко І.І. Роль та значення інститутів у формуванні конкурентних відносин / І.І. Вініченко // Економіка та держава. — 2012. — № 5. — С. 8—10.
5. Вожжов А. Про архітектуру фінансового стимулювання економічного зростання / А. Вожжов, О. Гринько // Вісник НБУ. — 2012. — № 5. — С. 22—29.
6. Гукасян А.В. Стимулирующие инструменты инновационно-промышленной политики: достижения и проблемы / А.В. Гукасян // Journal of Economic Regulation ("Вопросы регулирования экономики"). — 2013. — Том 4. — № 1. — С. 107—114.
7. Даниленко А.І. Удосконалення моделі управління економікою та фінансові механізми її реалізації / А.І. Даниленко // Економіка України. — 2013. — № 5. — С. 4—29.
8. Джумов А.М. Консолидация финансовых ресурсов по обеспечению национальных интересов России: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.10 — финансы, денежное обращение и кредит / А.М. Джумов. — Российский университет дружбы народов, Москва, 2009. — 34 с.
9. Інституційне забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності. Аналітичний матеріал Міністерства економічного розвитку та торгівлі. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://me.gov.ua>
10. Кінзерський Ю.В. До засад стратегії та політики розвитку промисловості / Ю.В. Кінзерський // Економіка України. — 2013. — № 4. — С. 24—43.
11. Клименко К.В. Особенности типологизации институтов спільного інвестування в Україні, в країнах Західної Європи та США [Текст] / К.В. Клименко // Економіка та держава. — 2012. — № 3. — С. 62—68.
12. Леонов С. Гармонізація ключових параметрів ресурсної бази інститутів спільного інвестування / С. Леонов, Т. Васильєва, Д. Циганюк // Вісник Національного банку України. — 2012. — № 8. — С. 10—16.
13. Луканин Ю.В. Структурные аспекты институциональной конкурентоспособности национальной экономики // TERRA ECONOMICUS. — 2012. Том 10. — № 2. Часть 3. — С. 5—8.
14. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання України. Аналітична доповідь / Д.О. Черніков [за ред. Я.А. Жаліла] — К.: НІСД, 2013. — 28 с.
15. Мостепанюк А.В. Світовий досвід реалізації проєктів державно-приватного партнерства / А.В. Мостепанюк // Економіка та держава. — 2011. — № 11. — С. 82—85.
16. Наумов Д.Ю. Державно-приватне партнерство як інструмент державного управління економікою України, розвитку ринку праці та трудового потенціалу промисловості // Економіка та держава. — 2011. — № 2. — С. 33—40.

17. Національні проекти в стратегії економічної модернізації України. Аналітична доповідь / Заред. Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2013. — 57 с.

18. Павлюк А.П. Державно-приватне партнерство як механізм активізації інвестиційної діяльності в Україні / А.П. Павлюк, Д.В. Ляпін // Стратегічні пріоритети. — 2012. — № 3 (24). — С. 38—45.

19. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська, А.П. Павлюк [и др.]. — К.: НІСД, 2013. — 120 с.

20. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України / Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська, О.О. Молдован [та ін.] — К.: НІСД, 2013. — 48 с.

21. Саблін К.С. Роль інституціональної середовища в формуванні інститутів розвитку / К.С. Саблін // Journal of Institutional Studies ("Журнал інституціональних досліджень"). — 2012. — Том 4. — № 2. — С. 32—41.

22. Скиба М.В. Теоретико-методологічні засади інституціональних змін в економіці / М.В. Скиба // Економіка та держава. — 2012. — № 12. — С. 104—107.

23. Томарева В.В. Правове регулювання залучення інвестицій на загальнодержавному та регіональному рівнях / В.В. Томарева. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_48.pdf

24. Шабліста Л. Нові акценти в державній політиці фінансової підтримки промислових підприємств у посткризовий період / Л. Шабліста // Економіка України. — 2011. — № 12. — С. 46—56.

25. Узунов В.В. Фінансові інструменти регулювання розвитку інноваційного потенціалу держави [Текст] / В.В. Узунов // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 7. — С. 21—24.

References:

1. Abelyan, A. and Aksayev, F. 2010. Structured and institutional imperatives of Russian economy modernization. Russian entrepreneurship, (8), pp. 13—18. Available at: <http://www.creativeconomy.ru/articles/10998/>

2. Aihelkraut, S. 2009. Institutions, innovations and economic policy. Journal of institutional studies, 1 (1), pp. 36—42.

3. Vasilyeva, E. 2011. The asymmetry of institutional and technological structure of the economy: relationship and interaction problems. Journal of Economic Regulation, 2 (1), pp. 56—68.

4. Vinichenko, I. 2012. The role and importance of institutions in creation of competitive relationship. Economy and state, (5), pp. 8—10.

5. Vozhov, A. and Hrynko, O. 2012. About financial architecture to stimulate economic growth. Journal of NBU, (5), pp. 22—29.

6. Hukasyan, A. 2013. Stimulating instruments of innovation and industrial policy: achievements and challenges. Journal of Economic Regulation, 4 (1), pp. 107—114.

7. Danylenko, A. 2013. Improving the model of economic management and financial implementation mechanisms. Economy of Ukraine, (5), pp. 4—29.

8. Dzhumov, A. 2013. Consolidation of financial resources to ensure national interests of Russia. PhD. Peoples' Friendship University of Russia.

9. Ministry of Economic Development and Trade. 2013. Institutional support for investment and innovation. [online] Available at: <http://me.gov.ua>

10. Kinzerskyi, Y. 2013. Strategy and policy principals of industrial development. Economy of Ukraine, (4), pp. 24—43.

11. Klymenko, K. 2012. Typology features of collective investment institutions in Ukraine, Western Europe and the U.S. Economy and state, (3), pp. 62—68.

12. Leonov, S. 2012. Key parameters harmonization of the common investment institutions resource base. Journal of NBU, (8), pp. 10—16.

13. Lukanin, Y. 2012. Structural aspects of the institutional competitiveness of the national economy. Terra Economicus, 10 (2, Part 3), pp. 5—8.

14. Chernikov, D. and Zhalila, Y. 2013. Modernization of the state business support in Ukraine. [report] Kyiv: National Institute for Strategic Studies, p. 28.

15. Mostepanyuk, A. 2011. International experience in implementation of public-private partnerships projects. Economy and state, (11), pp. 82—85.

16. Naumov, D. 2011. Public-private partnerships as an state's instrument to manage the economy of Ukraine, development of labor market and labor potential of the industry. Economy and state, (2), pp. 33—40.

17. Zhalila, Y. 2013. National projects in the strategy of Ukrainian economy modernization. [report] Kyiv: National Institute for Strategic Studies, p. 57.

18. Pavlyuk, A. 2012. Public-private partnerships as a mechanism to stimulate investment in Ukraine. Strategic priorities, (3 (24)), pp. 38—45.

19. Zhalilo, Y., Pokryshka, D., Belinska, Y. and Pavlyuk, A. 2013. Prospects of Ukraine's economy during the global macroeconomic instability. [report] Kyiv: National Institute for Strategic Studies, p. 120.

20. Pavlyuk, A., Pokryshka, D., Belinska, Y. and Moldovan, O. 2013. Priorities of investment policy in the context of Ukrainian economy modernization. [report] Kyiv: National Institute for Strategic Studies, p. 48.

21. Sablin, K. 2012. The role of the institutional environment in the formation of development institutions. Journal of institutional studies, 4 (2), pp. 32—41.

22. Skyba, M. 2012. Theoretical and methodological principals of institutional changes in the economy. Economy and state, (12), pp. 104—107.

23. Tomareva, V. 2013. The legal regulation of investment at the national and regional levels. [Article]. The Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv.

24. Shablysta, L. 2011. New emphasis in state policy to financial support industrial companies in the post-crisis period. Economy of Ukraine, (12), pp. 46—56.

25. Uzunov, V. 2013. Financial instruments regulating the innovative potential development of the state. Investments: practice and experience, (7), pp. 21—24.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.